

УДК 340.12

Дуда С. М., здобувач кафедри теорії та історії держави і права ЛьвДУВС

Закон у системі джерел права романо-германської правової сім'ї

Закон, а не будь-яке інше джерело права (прецедент, звичай, доктрина), покладений в основу формування і розвитку даної правової системи і складових її національних правових систем, рівно як і в процес створення і укріплення в країнах романо-германського права правопорядку.

Ключові слова: закон, джерело права, романо-германське право, справедливість, порівняльне правознавство.

Закон, а не любой другой источник права (прецедент, обычай, доктрина), положенный в основу формирования и развития данной правовой системы и составляющих ее национальных правовых систем, равно как и в процесс создания и укрепления в странах романо-германского права правопорядка.

Ключевые слова: закон, источник права, романо-германское право, справедливость, сравнительное правоведение.

Act and not any other source of law (precedent, custom, doctrine), which underlies the formation and development of the legal system and its constituent national legal systems, as well as in the creation and strengthening in the Romano-Germanic law enforcement.

Keywords: law, the source of law, Roman-Germanic law, justice, comparative law.

Постановка проблеми. В основі пріоритету закону перед всіма іншими джерелами права при цьому лежать такі фундаментальні, історичні, соціальні, національні й інші цінності народів Західної Європи, як загальна і правова культура, давні правові та інші традиції, столітні соціальні, правові та інші звичаї.

Стан дослідження. Пояснити факт, що "більшість норм цивільних кодексів цивілізованих (європейських) народів збігаються", і тому для європейських держав старе римське право стає і довго було основним джерелом вирішення спірних питань.

Мета статті полягає у дослідженні та аналізі закону у системі джерел права романо-германської правової сім'ї.

Виклад основних положень. У романо-германському праві закон не прийнято розглядати лише вузько в рамках його тексту, незалежно зазвичай від доволі розширених методів його тлумачення, в яких проявляється творча роль судової практики і доктрини. Власне, кодекси розглядаються юристами лише як відправна точка, а не завершальний пункт. Тим вони чітко відрізняються від компіляцій (консолідації кодексів англо-американського типу), які зустрічаються в країнах загального права, а також відредагованих звичаїв чи кодексів періоду до французької революції [1, с. 139];

Одним з найбільш важливих і сутнісних джерел права в системі джерел романо-германського права виступає закон, оскільки це обумовлено як історичною, так і генетичною залежністю від римського права. Загалом закон у романо-германському праві розуміють як акт, що виходить зазвичай від законодавчого органу країни, прийнятий відповідно до встановленої процедури і має найвищу юридичну силу; регулює найпоширеніші суспільні відносини. Закон перебуває на найвищому щаблі в ієрархії джерел права. Система законів будується на певних загальних принципах [2, с. 92].

Слід також зазначити, що закон, як форма об'єктивізації загальнообов'язкових правил поведінки, повинен базуватися на законодавчій техніці. З цього приводу вдалося працювати Ю.А. Тіхомирова „Законодавча техніка”, у якій висвітлено зарубіжний досвід

цієї діяльності. В сучасний період значення законодавчої техніки, загальної і специфічної, зростає в умовах розширення об'єму законотворчості і обліку правової інформації. Вивчення прийомів і принципів законодавчої техніки, що використовується в іноземних державах, зводиться до наступних дій: по-перше, швидке і правильне проведення пошуку необхідних законодавчих актів за їх офіційними реквізитами; по-друге, коректне розуміння загального сенсу закону і співвідношення його норм; по-третє, проведення правильного порівняння національних та зарубіжних правових норм [3, с. 250].

Знання законодавчої техніки є базовим для правотворчості романо-германської правової сім'ї, оскільки від технічної сторони закону залежить його ефективність. Також слід зазначити, що з точки зору законодавчої техніки німецьке й австрійське право є надзвичайно досконалим, тут одне слово може нести у собі надзвичайно складне і серйозне правове навантаження.

На нашу думку, варто зупинитися на видах (класифікації) законів у романо-германській правовій сім'ї:

Фактично у кожній з країн романо-германського права діє конституція як основний закон держави:

а) в Австрійській республіці: Федеральний конституційний закон від 10 листопада 1920 р.; Федеральний конституційний закон від 26 жовтня 1955 р. "Про нейтралітет Австрії"; Федеральний конституційний закон від 29 листопада 1988 р. "Про захист особистої свободи";

б) у Бельгії: Конституція Бельгії від 7 лютого 1831 р.;

в) у Німеччині: Основний Закон Федеративної Республіки Німеччини від 23 травня 1949 р.;

г) у Греції: Конституція Греції від 11 червня 1975 р.;

д) в Іспанії: Конституція Іспанії від 29 грудня 1978 р.;

є) в Італії: Конституція Італійської Республіки від 22 грудня 1947 р.;

ж) у Люксембурзі: Конституція Великого Герцогства Люксембург від 17 жовтня 1868 р.;

з) у Нідерландах: Конституція Королівства Нідерландів від 17 лютого 1983 р.;

к) у Португалії: Конституція Португальської Республіки від 2 квітня 1976 р.;

л) у Франції: Конституція Французької Республіки від 4 жовтня 1958 р.

Це свідчить, що у всіх країнах романо-германського права існують писані конституції, за нормами яких визнається її особливий авторитет як основного закону держави.

Як зазначає німецький конституціоналіст К. Хессе, конституція є основним планом правового оформлення життя суспільства, що базується на певних продуманих принципах [4, с. 25].

Становлення і розвиток конституційного права (устрою) в різних країнах Європи має як загальні, так і особливі риси. Загальним є визнання конституції як основного (найвищого) закону країни, який регламентує найважливіші політичні і правові відносини, встановлює основні положення правопорядку. Все наступне законодавство, зокрема урядове та адміністративне, повністю повинно відповідати нормам конституції. Конституція розглядається як правова основа конституційного устрою чи існуючого конституціоналізму, в зміст якого включають ряд компонентів: права і свободи громадян, представницьке правління і принцип поділу влад [5, с. 2].

Наявність конституції та законів як основних джерел в романо-германській правовій сім'ї породжує таке генетичне утворення як конституційний суд (або органи конституційної

юрисдикції), що з'являється на початку ХХ ст. Про дану ознаку детальніше йтиметься в параграфі "Органи конституційної юрисдикції в романо-германському типі права".

Кодифікація НПА (нормативно-правових актів) є різновидом законів у системі континентального права. У ХІХ–ХХІ століттях кодифікація набула значного поширення. Вона дозволяє упорядкувати норми шляхом переробки чинного законодавства і створення в процесі правотворчості єдиного, логічного, юридично і соціально цілісного, внутрішньо і зовнішньо узгодженого НПА. Практично у всіх країнах романо-германської правової сім'ї ми знаходимо п'ять основних кодексів: кримінальний, цивільний, кримінально-процесуальний, цивільно-процесуальний та комерційні (торговельні) кодекси [5, с. 93].

Також слід зазначити, що кодифікація НПА має ряд переваг та характерних рис: 1) у кодифікованому акті, як правило, формулюються норми, що регулюють найважливіші питання суспільного життя, які визначають нормативні основи тієї чи іншої галузі (інституту) законодавства;

2) кодекс регулює значну і доволі велику сферу відносин;

3) кодекс є підсумком удосконалення законодавства, зведеним актом, упорядкованою сукупністю взаємозалежних приписів. Він є єдиним внутрішньопов'язаним документом, що містить як перевірені життям, суспільною практикою чинні норми, так і нові правила, обумовлені динамікою життя, потребами розвитку суспільства;

4) кодифікація спрямована на створення більш стійких, стабільних норм, розрахованих на тривалий період їхньої дії;

5) акт кодифікації завжди є значним за обсягом, має складну структуру; це своєрідний укрупнений блок законодавства, що забезпечує більш чітку побудову системи [5, с. 93–94].

Як зазначає М.М. Марченко, кодифікація в романо-германській правовій сім'ї зумовлена:

- а) наявністю глибоких і міцних історичних коренів;
- б) глобальним характером, охопленням практично всіх галузей та інститутів права;
- в) використанням своєрідної юридичної техніки;
- г) наявністю власної ідеології, суть якої полягає в тому, щоб, кардинально перебивши, а іноді й анулювавши раніше існуюче право, створити нову правову реальність.

Далі зупинимося на системі законів у романо-германській правовій сім'ї, а саме на характеристиці *поточних законів*:

а) у Франції розуміння закону зводиться до акту, який наділений найвищою юридичною силою, що закріплено в Конституції держави у відповідності з принципом поділу влад і системою стримувань і противаг, що дозволяє не допустити абсолютної монополії законодавчої чи виконавчої влади. Також зазначається, що основний зміст закону — це права і свободи людини і громадянина, і основна функція держави полягає у їх захисті й забезпеченні дотримання.

Стосовно законів, то у Франції вирізняються наступні: програмні закони, що визначають цілі економічної й політичної діяльності держави; органічні закони, які приймаються у випадках, передбачених Конституцією; фінансові закони, котрі визначають доходи та видатки держави; закони про фінансування соціального захисту.

Закон у Франції є відображенням християнської цивілізації, духовно орієнтує позитивні правила поведінки, є зв'язаним з поняттям моралі і справедливості.

б) В Іспанії особливо виділяють органічні закони, які пов'язані з основними правами і свободами; закони, що схвалюють статути автономій і встановлюють порядок

загальних виборів, а також інші закони, передбачені як такі Конституцією; в країні конституційно передбачені так звані базові закони, які визначають порядок, обсяг, ціль, принципи, критерії і всі інші умови делегування законодавчих повноважень від парламенту до уряду.

в) В Італії особливе місце серед інших джерел права займають так звані спеціальні закони, які покликані доповнювати існуючі кодекси і регулювати ті суспільні відносини, які не охоплені ними. Значне розширення “спеціального” законодавства в Італії у повоєнні роки і посилення його ролі серед інших джерел права свідчить про появу в сучасному італійському суспільстві і державі “нових правових ідей і цінностей”, а також про настання в цій країні періоду декодифікації.

г) У Німеччині існують так звані „рамкові закони”, що містять загальні приписи Федерації, які конкретизуються у земельних законах; закони про порядок виконання, застосування, що приймаються на виконання міжнародного договору або норм європейського права [5, с. 94]. В Німеччині під законом розуміють сукупність правових норм, об'єднаних під загальним заголовком і прийнятих передбаченим у Конституції законодавчим органом у відповідності зі встановленою процедурою [6, с. 9].

д) Згідно з Конституцією Швейцарії і практикою ієрархічної побудови юридичних (законодавчих) норм, вирізняються їх наступні особливості:

- федеральні законодавчі акти “створюють прецедент”, якому зобов'язані слідувати кантональні законодавчі акти;
- конституційні закони наділені більшою юридичною силою, ніж звичайні закони;
- будь-які закони наділені вищою юридичною силою стосовно актів, які виходять від уряду чи інших адміністративних органів;
- об'єм “законодавчої влади” федеральних органів у правовому плані строго регламентований, основні законодавчі функції належать кантонам;
- федеральні закони не можуть бути об'єктом судового контролю на предмет їх відповідності чи невідповідності федеральній конституції;
- норми, що прийняті пізніше, не мають пріоритету над попередніми нормами;
- більш конкретні специфічні нормативні акти переважають над загальними за характером законодавчими актами.

Обґрунтовуючи конституційну теорію і практику створення і підтримання ієрархії законів й інших нормативно-правових актів Швейцарії, доходимо наступних висновків:

1) правова система цієї держави складається з трьох різних рівнів: федерального (конституційного), федерально-загального і кантонального законодавчих рівнів;

2) в ієрархії джерел права федеральні акти мають пріоритет перед кантональними законодавчими актами;

3) федеральні ордонанси переважають за своєю юридичною силою кантональні конституційні акти.

Ю. А. Тіхомиров у праці “Теорія закону” вказує, що багатоманітність специфічних особливостей законів у різних країнах романо-германської правової сім'ї, породжена історичними, національними й іншими умовами їх виникнення і розвитку, не тільки не виключає, а навпаки, передбачає їх подібність [8, с. 49].

Висновки. Отже, закон є домінуючим джерелом права в романо-германській правовій сім'ї, що обумовлено її глибокими генетичними коренями, окрім цього, закон в РГПС виражений у різноманітних формах: конституції, кодексах, законах, що спричинено феноменологічною структурою правової сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Давид Р. Основные правовые системы современности (Сравнительное право) / Рене Давид. — М.: Междунар. отношения, 1967.
2. Порівняльне правознавство: підручник для студ. вищ. навч. закл. / В.Д. Ткаченко, С.П. Погребняк, Д.В. Лук'янов; за ред. В.Д. Ткаченко. — Х.: Право, 2003. — 274 с.
3. Законодательная техника: научно-практическое пособие. — М.: Городец, 2000. — 272 с.
4. Хессе К. Основы конституционного права ФРГ / К. Хессе; [пер. с нем.]. - М.: Юрид. лит., 1981. - 368 с.
5. Конституции зарубежных государств: учебное пособие / сост. В.В. Маклаков. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: БЕК, 2000. — 592 с.
6. Цвайгерт К. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права. В 2 т. Т. 1. Основы / К. Цвайгерт, Х. Кётиц; [пер. с нем.]. — М: Международные отношения, 2000. — 480 с.
7. Справочник по нормативной технике: пер. с нем. — 2-е изд., перераб. — М.: БЕК, 2002. — 296 с.
8. Берхус Хашматулла. Вступ до порівняльного правознавства: [навч. посібник] / Хашматулла Берхус. — Одеса: Юридична література, 2002. — 328 с.

УДК 340.125

Кошман Л. А., здобувач кафедри теорії та історії держави і права ЛьвДУВС

Структура екополітичних відносин у демократичному суспільстві

Стаття присвячена розкриттю сутності екологічної політики в демократичному суспільстві, що спрямована на забезпечення належної організованості та впорядкованості, доцільної сталості та динамічності екополітичних суспільних відносин, адже саме екополітика посідає провідне місце серед засобів нормативного регулювання суспільних відносин, норм моралі, звичаїв, цілей діяльності громадських організацій щодо захисту природного довкілля.

Ключові слова: екологічна політика, екополітичні відносини, політико-управлінська діяльність, суспільна свідомість, державне управління, соціально-екологічні проблеми, екологічний імператив, екологізація соціуму.

Статья посвящена раскрытию сущности экологической политики в демократическом обществе, направленная на обеспечение надлежащей организованности и упорядоченности, целесообразной устойчивости и динамичности экополитических общественных отношений, ведь именно экополитика занимает ведущее место среди средств нормативного регулирования общественных отношений, норм морали, обычаев, целей деятельности общественных организаций по защите окружающей среды.

Ключевые слова: экологическая политика, экополитические отношения, политико-управленческая деятельность, общественное сознание, государственное управление, социально-экологические проблемы, экологический императив, экологизация социума.

The article is devoted to the disclosure of environmental policy in a democratic society, which is aimed at ensuring the proper organization and order, purposeful and dynamic sustainability of public relations, ecological policy because it occupies a leading place among the means of regulation of social relations, morals, customs, and objectives of NGOs to protection of the environment.

Keywords: environmental policy, public relations, political and administrative activity, public awareness, public administration, social and environmental issues, environmental imperative, the greening of society.

Постановка проблеми. У процесі формування засадничих підстав та вирішення соціально-екологічних проблем екополітика як фундаментальне суспільне явище